Suita militară din necropola de la Alba Iulia-Izvorul Împăratului (sec. X)

Aurel DRAGOTĂ

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Științe Socio Umane
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciences
Personal e-mail: aurel.dragota@ulbsibiu.ro

The Military Suite from Alba Iulia-Emperor's Spring's Necropolis

The article will focus on the military suite identified in the necropolis from Alba Iulia- Emperor's Spring/Crăcuta (10th – 11th cent.) From the 223 inhumation graves investigated so far, a number of them present as funerary inventory: harnesses (stirrups, bridle) and weaponry (remains of quivers, bone plaques from the bows, arrows, axe, Säbelschwert), all of which beingspecific for the Magyar warriors during the 10th century. Despite the fact that the existence of graves attributed to warriors was never mentioned in any of the official excavations reports published by the archaeologist M. Blăjan , in his journals this kind of record was made. For example, M. 115 was most likely considered to be of Petcheneg origin. At the moment, in this category can be placed 13 graves (M. 115, M. 133, M. 143, M. 144, M. 165, M. 168, M. 173, M. 177, M. 184, M. 208 and M. 210), two of which were uncovered during the investigations made in 2014 . As a part of customs, we observe the dressing of the pit with lithic material and the presence of offerings (equine and eggs). Without question, this warrior graves formed the military suite that provided protection for Gylas during an agitated period of time corresponding with the renewal of Christianity in Transylvania. Most likely, this suite accompanied and protected Gylas in his journey to Constantinople (953), when he was baptized and came back at Alba Iulia with the Byzantine mission.

Keywords: : Alba Iulia, warriors, weaponry, Magyars, Transylvania, suite, offering.

Locul „Izvorul Împăratului"/Crăcuta se află pe bordura terasei a doua a Mureșului, în zona de sud-vest a municipiului Alba Iulia. Primele vestigii ce sugerau existența unui cimitir în acest spațiu a fost identificate cu prilejul cercetărilor de suprafață, efectuate în primăvara anului 1981 și în anii ulteriori. Zona a fost investigată sistematic începând cu anul 2001 și până în 2009, cu intermitențe. Pe lângă numeroasele complexe arheologice din epoci diferite (epoca bronzului, hallstattiană, romană, prefeudală/postromană) s-au cercetat și 223 morminte de înhumație din evul mediu timpuriu (sec. X-XI). Scheletele (copii, adolescenți și adulți) erau de ambele sexe și au fost depuse în general în decubit dorsal și mai rar în poziție chircită.

Inventarul funerar din necropolă era destul de diversificat și consta din: amnare, cuțite, pensete, cremene, fusaiole, cruci relicvar, aplici rombice, catarame, butoni, aplici, colane, cercei, inele (simple, cu pentagramă), inele de buclă, inele cu o extremitate în –s, șiraguri de mărgele din sticlă, onix și caolin, Cypraea Moneta, monede romane perforate, brățări, vase ceramice de ofrandă și o monedă emisă de regele Ștefan I. Ofranda alimentară este reprezentată de resturi de cabalină (craniul și membrele), scheletul unei păsări domestice (găini) și resturi de ou.

Din cele 223 de morminte de înhumație cercetate până în prezent, o parte au în cadrul inventarului funerar piese de harnașament și armament, specifice

războinicilor maghiari din secolul al X-lea. Chiar dacă existența unor morminte de războinci nu a fost menționată în niciunul dintre rapoartele de săpătură oficiale publicate de către arheologul M. Blăjan, jurnalele de șantier păstrate, consemnează acest fapt. Spre exemplu, M. 115 a fost considerat cel mai probabil de origine pecenegă. În această categorie se pot plasa la acest moment 13 morminte (M. 115, M. 133, M. 143, M. 144, M. 165, M. 168, M. 173, M. 177, M. 184, M. 208 și M. 210) din care, două dezvelite în cursul investigațiilor din anul 2014.

Poziția antebrațelor din mormintele de războinici era diferită: a. cu antebrațul drept pe abdomen și stângul îndoit din cot și ridicat spre umăr (M. 115); b. antebrațul stâng suprapus cu palma peste cel drept, deasupra bazinului (M. 133); c. ambele antebrațe cu palmele depuse pe bazin (M. 143, M. 210); d. ambele antebrațe îndoite din cot și aduse spre bazin (M. 144); e. antebrațul stâng pe lângă corp și dreptul poziție neprecizată (M. 165); f. ambele antebrațe pe lângă corp (M. 168, M. 173); g. antebrațul drept pe lângă corp și stângul depus pe bazin (M. 177) și h. antebrațele îndoite din cot și așezate pe coxalul stâng (M. 208).

În cazul unor morminte de războinici s-a surprins amenajarea gropilor sepulcrale cu material litic (M. 115, M. 133, M. 143, M. 168, M. 173, M. 177, M. 184, M. 208, M. 210), tradiție întâlnită și în celelalte cimitire din secolele X-XI de la Alba Iulia (Str. Brândușei, Stația de Salvare). Mai mult, în necropola de la Alba Iulia-*Stația de Salvare*, s-au dezvelit morminte de războinici, amenajate în acest fel (M. 304, M. 664 și M. 691).

Un alt obicei (resturi de cărbune), întâlnit la orizont de secol X și în celelalte cimitire de la Alba Iulia (*Stația de Salvare, Str. Brândușei, Pîclișa*), legat probabil de purificarea defunctului este întâlnit în M. 115, M. 184 și M. 165. Această categorie a obiceiurilor este completată de depunerea de ofrandă animală: resturi de cabalină (craniul și membrele)/M. 165 și resturi de ou. Ofranda de ou a fost semnalată în două morminte de războinici: M. 177, însă, fără precizarea poziției anatomice de depunere și M. 165, ce avea resturi de la două ouă, ambele poziționate în apropierea unui vas ceramic. Acest obicei este frecvent în descoperirile funerare de la Alba Iulia (*Stația de Salvare, Str. Brândușei*) mai ales în secolul al X-lea. Prezența obiceiului în secolul XI a fost constatată doar în cimitirul de la Alba Iulia-*Str. Vînătorilor*, într-un mormânt de fetiță (M. 189) ce avea depuse resturi de ou în zona antebrațului drept.

Analiza ofrandei de ou pe necropola de la Izvorul Împăratului[3], în comparație cu alte necropole din spațiul european, demonstrează existența unui procent de depunere mai mare în cazul mormintelor de copii, probabil, datorită *reactivării creștinismului*. Practic, în 27 de morminte din necropolă s-au identificat urme de ofrandă de ou. Un procentaj mai mare s-a constatat în cele de adulți (70 % din care 37 % la bărbați, 33 % la femei) și mai mic în cele de copii (19 iar restul de 11 % sunt nesigure din perspectiva sexului).

Inventarul funerar identificat în mormintele de războinici este compus din: ceramică, piese/accesorii de harnașament și armament : vârfuri de săgeți (M. 115, M. 133, M. 144, M. 173, M. 177, M. 184, M. 208, M. 210), resturi/armătură metalică de la tolbe (M. 115, M. 143, M. 219), topor de luptă (M. 165), spadă (M. 168), fragmente/plăci de arc din os (M. 115, M. 173, M. 177, M. 184, M. 208, M. 210), cataramă Kecel (M. 115) și distribuitoare de curele (M. 115).

Plăcile din os de la arc (M. 115, M. 173, M. 177, M. 184, M. 208, M. 210) au fost identificate în poziții de depunere diferite : zona picioarelor (M. 184, M. 208, M. 210), pe torace, de o parte și alta a coloanei vertebrale (M. 177), în zona femurului stâng și stânga craniului (M. 173) și regiunea antebrațului drept (M. 115). Acest tip de plăci (Tomičić A 1; tipul 1 Demo, denumit așa după exemplarele de la Sárkadkeresztúr-*Barna tanya*/M. 81[4]) este răspândit în descoperirile maghiare din secolele X-XI[5]. Analogii pentru forma plăcilor din os avem în descoperirile maghiare de la Sárkadkeresztúr-*Barna tanya*/M. 12[6], M. 81[7], Magyarhomorog-*Kónyadomb*/M. 23[8], Pilin-*Leshegy*/M. 1[9], Bánov/M. 16[10], Letkés-*Téglaégető I*/M. 59[11], Nădlac-*Lutărie*/M. 01, M. 13[12], Novi Bečej-*Matejski brod*[13], Vukovar-*Lijeva bara*/M. 92[14] și Voiteni/M. 3[15].

Săgețile din M. 177 erau depuse în mănunchi/smoc pe antebrațul stâng, cu vârfurile îndreptate spre partea superioară a corpului. Pe partea stângă a abdomenului se afla și placa de os de la arc, prevăzută cu decupaj pentru prinderea corzii. În mănunchi au fost depuse și săgețile din M. 173 (la umărul stâng) și M. 144 (în treimea superioară a femurului stâng). În cazul săgeților, se mai pot adăuga câteva exemplare, aflate în poziție secundară în pământul de umplutură al altor complexe (M. 74, M. 75, M. 105 și S. XI/Groapa 4).

Depunerea săgeților în mănunchi este un obicei frecvent în mediul cultural maghiar, fiind constatat și în alte cimitire de secol X din spațiul românesc, ca spre exemplu: Alba Iulia- *Stația de Salvare*/M. 54, Vărșand-*Movila dintre vii*/M. 33[16] și Orăștie-*Dealul Pemilor X2*/M. 14[17]. Vârfurile de săgeți au analogii în Bazinul Carpatic, putând fi plasate în tipologia/clasificarea Ruttkay 1976 în grupul B/ variantele 1 a-c și 2 a-b încadrat între secolele X-XII[18] sau într-o altă tipologie, elaborată ulterior de același autor în tipul VI[19].

O excepție este reprezentată de săgețile din M. 115 care se pot încadra într-un tip diferit, utilizat mai ales la vânătoare (tipul F Sebestyén)[20]. Această variantă a fost utilizată la cumpăna dintre milenii în mediul maghiar, așa cum o dovedesc descoperirile din spațiul românesc[22], Ungaria[23] și Slovacia[26].

Armături metalice de la tolbă (M. 115, M. 143, M. 219), asociate uneori cu plăci din os se cunosc și în alte

descoperiri funerare din Ungaria, spațiul românesc[28] și sud-vestul Slovaciei[30].

Din M. 168 provine o Säbelschwert (Fig. 6), o formă mai rară, ce conține elemente eterogene, caracteristice sabiei (mânerul înclinat) și spadei (două tăișuri). Piesa de armament era depusă într-o teacă de lemn (87/94 cm) ce avea un element de prindere/suspendare din fier. Exemplare cu asemenea caracteristici, datate în a doua jumătate a secolului X, se găsesc în descoperiri din Ungaria[31] și Slovacia[32].

Toporul de luptă descoperit împlântat la picioarele defunctului din M. 165 are profilul curbat convex în sens vertical și corpul puternic ruginit (h= 15, 2 cm; Fig. 4). Exemplarul din M. 165 se încadrează în varianta cu prelungire rombică (IV A Ruttkay, IV B Kovács, I Kirpičnikov, II Teodor, II Emandi[33]), destul de răspândită în mediul maghiar din secolul X unde prezintă ușoare diferențe din perspectiva dimensiunilor și a formei[34]. Această variantă are numeroase analogii în arealul răsăritean[35], Ungaria[36], Banat[37], Transilvania[38] și Slovacia[39]. Din necropola de la Alba Iulia-*Stația de Salvare* (S. VIII/M. 1, S. XXXIII/ M. 1, S. XXXVIII/M.1) provin trei topoare ce prezintă caracteristici similare[40].

Cele trei *distribuitoare de curele* din M. 115 de la Izvorul Împăratului au fost turnate din bronz, în tipar, cu formă identică și dimensiuni asemănătoare (Fig. 1-2). Unul dintre cele trei distribuitoare poartă pe margine resturi mineralizate de textilă cu fire subțiri, țesute perpendicular. Două dintre exemplare au fost identificate între femure și al treilea în exteriorul gambei drepte. Așa cum o dovedește poziția altor două exemplare descoperite în anu 2014[42], aceste separatoare de curele au fost utilizate la curelele de susținere/suspendare a pieselor de armament.

Distribuitoare de curele, similare din perspectiva cadrului circular, însă ușor diferite din prisma elementului central apar într-o serie de colecții și descoperiri din secolul X din Ungaria[43], Slovacia[44] și spațiul românesc[45].

Numărul extrem de redus de morminte cu piese de armament și harnașament, alături de alte câteva ce mai păstrează tradițiile maghiare, pare să indice încă odată în plus, că doar o parte din această comunitate etnică a acceptat trecerea la creștinism.

Singurele piese de harnașament descoperite în cimitir sunt reprezentate de o zăbală articulată, o pereche de scărițe de călărie și o cataramă trapezoidală din fier, toate provenind din M. 173. Scărițele au fost depuse una peste alta pe gamba stângă, iar zăbala pe extremitatea inferioară a gambei respective. În apropierea scărițelor, pe interiorul femurelor au fost depuse aplicile osoase de la arc. În tipologia propusă de Csanád Bálint, M. 173 ce avea în inventar piese de harnașament poate fi clasificat în tipul I[46]. Depunerea pieselor de harnașament pe/în regiunea membrelor inferioare este destul de frecventă în mormintele maghiare de secol X din spațiul european.

Zăbala descoperită în M. 173 (Fig. 7) este compusă din două bare prevăzute cu articulație la mijloc și cu două inele circulare la capete/tipul II Ruttkay[47]. Această formă, destul de răspândită în secolul X are analogii între materialele descoperite în cimitire din România[48], Vojvodina[49], Serbia[51], Ungaria[53] și sud-vestul Slovaciei[55]. Din M. 173 mai provine o cataramă trapezoidală din fier cu analogii în descoperiri de secol X din Slovacia[56]și spațiul românesc[57].

Scărițele de călărie descoperite în M. 173 (Fig. 8) aparțin tipului IV-3 Ruttkay[58], frecvent în secolul al X-lea în spațiul european[60] Depunerea scăriței/ scărițelor pe membrele inferioare ale defunctului este un obicei întâlnit și în cazul altor descoperiri din mediul maghiar. În tipologia propusă de Csanád Bálint, M. 173 ce avea ca inventar doar piesele de harnașament, poate fi clasificat în tipul I[61].

Ceramica este reprezentată de două exemplare, identificate în M. 165 (dreapta occipitalului; Fig. 5) și M. 168 (lângă călcâiul stâng; Fig. 6). Din păcate, cele două vase apar în fotografiile de arhivă, însă nu am reușit să le identificăm în colecțiile Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia. Cu toate acestea, în fotografii se observă faptul că sunt vase de dimensiuni reduse, similare cu celelalte recipiente identificate în cimitirul de la Izvorul Împăratului. Vasele ceramice de la Izvorul Împăratului au înălțimea cuprinsă între 10, 6 -11, 1 cm, diametrul gurii între 7, 8 cm- 10 cm, iar diametrul bazei între 4 cm-10 cm. Poziția de depunere a vasului ceramic din M. 168 se mai întâlnește în cazul M. 664 (războinic) de la Stația de Salvare, ce mai avea în inventar trei vârfuri de săgeți și un inel din bronz.

Cataramele Kecel identificate în cimitirul de la Izvorul Împăratului dețin o funcționalitate diferită, fiind utilizate ca artefacte pentru centura defunctului dar și ca accesoriu pentru prinderea curelelor necesare suspendării armamentului. Astfel, piesele din M. 115 și M. 165 au fost utilizate drept accesoriu pentru suspendarea armamentului. Prin caracteristicile sale, exemplarul din M. 115 se poate plasa în tipul A *Révész*, destul de răspândit în mediul maghiar din secolele X-XI[52].

Catarama din bronz în formă trilobată (M. 173), are analogii în descoperiri din spațiul românesc, plasate la orizont de secol X. Din perspectiva formei, însă diferită din punct de vedere al decorului, piesa de la Izvorul Împăratului are asemănări în exemplarele de la Biharia-*Dealul Șumuleu*/M. 8[53] și Cauaceu[54] și pare să indice o origine asiatică.

Lame de cuțit s-au descoperit în M. 133 (pe femurul stâng), M. 143 (lângă șoldul stâng), M. 168, M. 173 (în exteriorul femurului stâng), M. 177 (între călcâie) și M. 210 (paralel cu treimea inferioară a humerusului stâng la interior). Lungimea acestora,

în funcție de starea de conservare este cuprinsă între 4-14, 9 cm. Exemplarele de la Izvorul Împăratului își găsesc analogii în clasificarea uzitată de către Ž. Demo pentru necropola de la Vukovar-*Lijeva bara*[55]. Astfel, se disting cuțite cu muchia dreaptă (tipul 1.1) reprezentate de exemplarele din M. 133 și M. 177 dar și altele cu muchia dreaptă, îndoită însă spre vârf (tipul 1.2) ilustrate de piesele din M. 143 și M. 173.

Piatra de ascuțit din M. 133 a fost depusă pe stânga bazinului. De la Izvorul Împăratului/M. 197 se mai cunoaște o altă cute, ce provine dintr-un mormânt de femeie unde a fost depusă în stânga humerusului, în exterior. Cuțile din gresie utilizate la ascuțirea anumitor artefacte de uz casnic sau de armament sunt prezente în inventarele funerare de la Alba Iulia-*Stația de Salvare* în M. 614 și M. 691 (depusă într-un mormânt de războinic, între femure).

Amnarele și cremenea sunt reprezentate de exemplarele din M. 115 (stânga bazinului), M. 143 (șoldul stâng), M. 173 (sub palma mâinii drepte) și M. 177 (pe capul humeral stâng). În general, centrul interior al amnarelor/armătura este triunghiulară, iar secțiunea corpului ce încadrează această zonă este dreptunghiulară sau pătrată. La unele exemplare se mai păstrează una sau ambele bucle aflate la capetele brațelor (M. 115, M. 143, M. 173). Se pot distinge două tipuri, cu similitudini în clasificarea lui Ž. Demo[56]: tipul 2.1 a/a reprezentat de piesele din M. 173 și M. 177, caracterizate prin forma de „*lira*", cu baza plată și brațele ridicate în unghi; tipul 2.1 a/b- în care se încadrează exemplarele din M. 115 și M. 143, în formă de „lira", cu baza plată și brațele arcuite/curbate în forma literei „*C*". Lungimea amnarelor este cuprinsă între 6, 16-7, 20 cm, iar lățimea are dimensiuni între 2, 82-3, 87 cm.

Piesele din os sunt reprezentate de un *străpungător din os* (M. 115) și de un colț masiv de mistreț (M. 177).

Butonii globulari, compuși din două calote lipite pe verticală, goi în interior (M. 115) au analogii în epocă într-o serie de descoperiri funerare: Alba Iulia- *Stația de Salvare/faza II,* Alba Iulia- *Str. Brîndușei*/M. 159[57] Galoșpetreu-*Dâmbul Morii*[58], Gyula — *Szövetkezeti Téglagyár*[59], Nădlac-*Lutărie*/M. 12[60], Șiclău-*Gropoaie*/M. 09, Vukovar-*Lijeva bara* și Csongrád-*Vendelhalom*/M. 10[61].

Inelul torsadat (forma 29 Giesler) este ilustrat de exemplarul ce provine din M. 143. Exemplare similare, realizate prin torsadarea a trei sârme din argint cu extremitățile subțiate prin batere, mai apar și în alte complexe de la Izvorul Împăratului (M. 143, M. 150, M. 159, M. 197 și M. 198). O excepție este reprezentată de piesa din M. 159, realizată din trei sârme torsadate plus una de filigran. Situațiile identificate la Alba Iulia-*Izvorul Împăratului* (M. 143, M. 159) și în cimitirul de la Stația de Salvare/M. 455, îmi permit o corecție cronologică a acestei forme, datată în cadrul culturii Bjelo Brdo în secolul XI. Astfel, descoperirile de la Alba Iulia indică utilizarea acestei forme (inclusiv a tipului 30 Giesler) din a doua jumătate a secolului X. Existența formei la acest orizont cronologic, poate fi corelată cu artefactele de factură bizantină ce pătrund în zonă prin intermediul misiunii din 953.

În categoria inelelor pentru deget se mai pot plasa și două exemplare din M. 144, răspândite în secolul al X-lea.

Inelele de buclă (M. 115, M. 143, M. 144, M. 165 și M. 177) apar între unul și două exemplare/mormânt. Cu excepția exemplarului din M. 115, realizat din sârmă rombică de aur (?), restul au fost lucrate din sârmă circulară/lenticulară de bronz. Diametrul acestora oscilează între 1, 14/1, 31- 2 cm iar grosimea sârmei între 0, 10-0, 19 cm. Piesele de armament și harnașament din mormintele de la Alba Iulia-*Izvorul Împăratului,* se încadrează fără dificultăți în a doua jumătate a secolului X.

Cu excepția M. 115, se distinge o comasare a mormintelor de războinici în două grupuri: grupul I, cel mai numeros, include M. 133, M. 143, M. 144, M. 173, M. 177, M. 208 și M. 210; grupul II include M. 165, M. 168 (liderul ?) și M. 184. De altfel, majoritatea plăcilor de arc apar în mormintele de războinici din grupul I, iar în cazul grupului II, doar într-un singur mormânt (M. 184). În ceea ce privește ceramica, cele două vase au fost recuperate din mormintele grupului II (M. 165, M. 168). Destul de interesant este și inventarul celor două morminte (M. 165, M. 184/profanat) ce încadrează liderul acestei suite militare (M. 168).

Poziția M. 115 față de celelalte morminte nu este clară, deoarece planul pe care apare nu deține elemente ce ar permite corelarea cu al doilea plan. Indiscutabil că, avem de-a face cu suita militară care a asigurat protecția lui Gyula în această perioadă de timp, destul de tulbure, ce corespunde *revitalizării creștinismului*. Probabil că, această suită l-a însoțit și l-a protejat și în deplasarea efectuată la Constantinopol în jurul anului 953.

Note:

1. M. Blăjan, *Alba Iulia, jud. Alba (Apulum). Punct: Izvorul Împăratului. Cod sit: 1026. 13,* în *CCA*, XXXVI, București, 2002, p. 33; M. Blăjan, *Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Izvorul Împăratului. Cod sit: 1026.13. Campania 2005. Autorizație de cercetare sistematică nr. 6/2005*, în *CCA*, XL, 2006, p. 70-72; M. Blăjan, *Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Izvorul Împăratului. Cod sit: 1026.13. Campania 2006. Autorizație de cercetare sistematică nr. 5/2006*, în *CCA*, XLI, 2007, p. 54-57.

2. A. Dragotă, Gabriel T. Rustoiu, M. Drâmbărean, V. Deleanu, *The early medieval necropolis from Alba Iulia - Izvorul Împăratului. Archaeological researches in 2014* în

Apulum LII/2015, p. 321-349.
3. A. Dragotă, *Egg offering in the burial ground from Izvorul Împăratului, Alba Iulia (10th – 11th centuries),* în *Archaeology, Architecture and Informatics. ArhIn I. Medieval Changing Landscape. Settlements, Monasteries and Fortifications*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2016, p. 7-15.
4. cf. Željko Demo, Refleksni luk s ranosrednjovjekovnog groblja Vukovar-Lijeva Bara (gr. 92)/The composite bow from the early medieval cemetery of Vukovar-Lijeva Bara (grave 92) în SHP III, 32/2005, Fig. 3.
5. Željko Demo, *Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske kulture: Vukovar – Lijeva Bara (X–XI. stoljeće) /An Early Medieval Cemetery of the Bijelo Brdo Culture: Vukovar – Lijeva Bara (10th–11th Centuries),* Arheoloski muzej u Zagrebu, 2009, p. 426, Fig. 20.
6. P. Medgyesi, *10-11. századi temető Sarkadkeresztúr határaban/Ein Gräberfeld aus dem 10.-11. Jahrhundert in der Gemarkung Sarkadkeresztúr* în *HOMÉ* XXX-XXXI/2, 1993, p. 488, Pl. VI/1-3.
7. *Ibidem,* p. 488, Pl. VII/6-9; P. Medgyesi, *Honfoglalók a békési tájakon. Békés megye jelentősebb 10-11. századi sírleletei*, Békéscsaba, 2015, p. 123sq.
8. L. Kovács, *István Dienes' gröste Ausgrabung in Magyarhomorog-Kónyadomb* în *ActaArchHung* XLIX/4, 1997, p. 374, Fig. 3.
9. Željko Demo, *Refleksni luk s ranosrednjovjekovnog groblja Vukovar-Lijeva Bara (gr. 92)/The composite bow from the early medieval cemetery of Vukovar-Lijeva Bara (grave 92)* în *SHP* III, 32/2005, p. 85.
10. Željko Demo, *Refleksni luk s ranosrednjovjekovnog groblja Vukovar-Lijeva Bara (gr. 92)/The composite bow from the early medieval cemetery of Vukovar-Lijeva Bara (grave 92)* în *SHP* III, 32/2005, p. 85.
11. *K. Bakay, Honfoglalás – és államalapítás – kori temetők az Ipoly mentén*, în StudCom 6, *Szentendre, 1978*, p. 83, Pl. XXXVII/11-14.
12. Fl. Mărginean, P. Huszarik, *Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- « Lutărie » (jud. Arad)* în *ArhMed* VI, 2007, p. 36, Pl. XIII/1-5.
13. N. Stanojev, *Nekropole X-XV veka u Voivodini*, Novi Sad, 1989, p. 64sq ; D. Radičević, P. Špehar, *Some remarks on Hungarian Conquest Period Finds in Vojvodina* în *Acta Arch Carpathica* 50, 2015, p. 143sq, Fig. 2/2.
14. Željko Demo, *Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske kulture: Vukovar – Lijeva Bara (X–XI. stoljeće) /An Early Medieval Cemetery of the Bijelo Brdo Culture: Vukovar – Lijeva Bara (10th–11th Centuries),* Arheoloski muzej u Zagrebu, 2009, p. 112.
15. Fl. Medeleț, D. Tănase, E. Gáll, *X. századi honfoglalás kori temetőrészlet Vejtén (Temes megye, România)* în *Arch. Ért*. 126, 2001, p. 99, Fig. 3/4-6.
16. D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, Editura Academiei R.P.R., București, 1956.
17. I. M. Țiplic, Z. K. Pinter, *Necropola medieval timpurie de la Orăștie-Dealul Pemilor X2. 3. Campaniile arheologice din anii 2001-2004*, în *Brukenthal. Acta Musei* II. 1, 2007, p. 155.
18. A. Ruttkay, *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II)* în *Slov. Arch. XXIV / 2, 1976, p.* 327-333, Fig. 54.
19. A. Ruttkay, *The Organization of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State,* în *SlovArch* XXX/1,1982, p. 177, T. II.
20. Cs. K. Sebestyén, „ *A sagittis Hungarorum…" A magyarok ijja és nyila./Bogen und Pfeil der alten Ungarn*, în *Dolg Szeged* 8, 1932, p. 199sq, Fig. 12.
21. J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, I-III, 1905, p. 852, Pl. 504/7
22. J. Hampel, *Újabb tanulmányok a honfoglalási kor emlékeiről/Neuere Studien über due Denkmäler der Landnahmezeit*, Budapest, 1907, p. 102, Pl. 2/9-11; *Ibidem*, p. 146, Pl. 35/1-5; *A. Jósa, Honfoglaláskori emlékek Szabolcsban, în ArchÉrt XXXIV/3, 1914, p.* 317, 327, XXIII, XXXIX kép.; J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, I-III, 1905, p. 672, Pl. 436/1-5; E. Istvánovits, *A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga*, Nyíregyháza, 2003, p. 335, Pl. 228/1-5; *Végh 1992*, 62, Fig. 4/9-13; L. Révész, *A karosi honfoglalás kori temetők. Régészeti adatok a Felsö-Tisza-Vidék 10. századi történetéhez,* Miskolc, 1996, p. 21, Pl. 39/10-13.
23. G. Nevizánsky, J. Košta, *Výskum staromadarského jazdeckého pohrebiska v Strede nad Bodrogom v rokoch 1926 a 1937/Grabung eines altmagyarischen Reitergräberfeldes in Streda nad Bodrogom ind den Jahren 1926 und 1937*, în *Slov. Arch*. LVII- 2, 2009, p. 303sq, 322, Pl. IX/1-3, 5-6.
24. *D. Anghel, Restaurarea și propuneri de reconstituire a unor accesorii metalice aparținând unei tolbe pentru săgeți, în Apulum XXXVI, 1999, p.* 599-604; C. Cosma, *Gräberfelder, Einzelgräber und Grabfunde Unsicheren Charakters aus dem 9. – 10. Jh. Im Westen und Nordwesten Rumäniens* în *StudArchHist* IV, 2001, p. 519sq, Pl. 13/16-18; E. Gáll, B. Gergely, S. Gál, *La răscruce de drumuri. Date arheologice privind teritoriul orașului Cluj -Napoca în secolele X-XIII*, Editura Kriterion, Cluj-Napoca, 2010, p. 126; Fl. Mărginean, P. Huszarik, *Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- « Lutărie » (jud. Arad)* în *ArhMed* VI, 2007, p. 36, Pl. XIII/1-5, XIV/1-3; I. M. Țiplic, Z. K. Pinter, *Necropola medieval timpurie de la Orăştie-Dealul Pemilor X2. 3. Campaniile arheologice din anii 2001-2004*, în *Brukenthal. Acta Musei* II. 1, 2007, p. 154; A. Rădulescu, E. Gáll, *Das landnahmezeitliche Gräberfeld von Temesvár (Timișoara) – Csókaerdö, în ActaArchHung* 52, 1 - 3, 2001, p. 164, 180, Fig. 9/13; D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, Editura Academiei R.P.R., București, 1956, p. 90, Fig. 81/5-6; Fl. Medeleț, D. Tănase, E. Gáll, *X. századi honfoglalás kori temetőrészlet Vejtén (Temes megye, România)* în *Arch. Ért*. 126, 2001, p. 99.
25. A. Točik, *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi,

Tomus III, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968, p. 13, Pl. IV/1-3; A. Točik, *Nachgroßmährische Gräberfelder des 10. und 11. Jh. in der Südwestslowakei,* în *ŠtudZvesti* 23, 1987, p. 194, Fig. 9/18 a-b.

26. A. Balint, *Kiskundorozsma-Vöröshomok dűlői leletek*, în *MFMÉ*, 1963, p. 93, Fig. 3, XIV/1; K. Bakay, *Régészeti tanulmányok a magyar államalapítás kérdéseihez*, Pécs, 1965, p. 10, Fig. 10; *K. Bakay , Archäologische studien zur frage der ungarischen Staatsgründung. Angaben zur organisierung des Fürstlichen heeres, în AAASH XIX/1-2, 1967, p.* 127-128; L. Kovács, *Szablya - kard fegyverváltás. A kétélű kardos 10 -11. századi magyar sírok keltezéséhez*, în *ArchÉrt* 117, 1, 1990, p. 40, Fig. 2/B: 1; *A. Kiss, Studien zur Archäologie der Ungarn im 10. und 11. Jahrhundert, în Die Bayern und ihre Nachbarn, Wien, 1985, p.* 247; *Cs. Bálint, Die Archäologie der Steppe. Steppenwölker zwischen Volga und Donau vom 6. bis 10. Jahrhundert.* Böhlau Verlag, Wien-Köln,1989, p. 215; *L. Kovács, Über den stand der ungarischen landnahmezeitlichen waffengeschichtsforschung în Mitteilungen des Ärchaologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften 6/1976, p.* 88sq; L. Kovács, *Münzen des ungarischen Landnahmezeit – Archäologische Untersuchung der arabischen, byzantinischen, westeuropäischen und römischen Münzen aus dem Karpatenbecken des 10. Jahrhunderts*, Budapest, 1989, p. 61.

27. J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, II, 1905, p. 460, Fig. E; K. Bakay, *Régészeti tanulmányok a magyar államalapítás kérdéseihez*, Pécs, 1965, p. 16, Fig. 18; *Bakay 1967*, 140; L. Kovács, *Münzen des ungarischen Landnahmezeit – Archäologische Untersuchung der arabischen, byzantinischen, westeuropäischen und römischen Münzen aus dem Karpatenbecken des 10. Jahrhunderts*, Budapest, 1989, p. 21; L. Kovács, *Szablya - kard fegyverváltás. A kétélű kardos 10 -11. századi magyar sírok keltezéséhez*, în *ArchÉrt* 117, 1, 1990, p. 40.

28. Ioan-Emil Emandi, *Cercetări privind uneltele de tăiat de pe teritoriul României, în perioada secolelor IX-XVII,* în *Studii și Comunicări de Istorie a Civilizației Populare din România*, vol. 2/1981, p. 31sq.

29. A. Ruttkay, *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei* (II), în *SlovArch XXIV / 2, 1976, p.* 310, Fig. 42; *L. Kovács, Vooruženie vengrov- obretatelej rodiny: sabli, boevye topory, , kop'ja/ Die waffen der landnehmenden Ungarn: säbel, kampfäxte, lanzen, în MittArchInst 10/11, 1980/81, p.* 249.

30. M. H. Aleškovskij, *Kurgany russkih družinnikov XI-XII vv./Tumulus de guerriers russes des XI e et XII e siècles,* în *SovArh* 1/1960, Pl. 1/6, 9; P. N. Starostin, E. P. Kazakov, R. S. Gabjašev, *Igimskij mogil'nik/Necropole d'Igime*, în *SovArh* 1973, 1, p. 260, Pl.2/19; A. N. Kirpičnikov, *Russische Waffen des 9.-15. Jahrhunderts*, în *Waffen und Kostümkunde* 28/2, 1986, Pl. X/8; *E. A. Khalikova, E. P. Kazakov, Le cimetière de Tankeevka, în Les anciens hongrois et les ethnies voisines a l'est, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977, p.* 96, Pl. III/1; Dan Gh. Teodor, *Topoare medievale timpurii în regiunile carpato-nistriene,* în *In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european.* Coordonatori Daniela Marcu Istrate, Angel Istrate, Corneliu Gaiu, Complexul Muzeal Județean Bistrița – Năsăud, Editura Accent, 2003, p. 192sq, Fig. 5/5.

31. L. Révész, *A karosi honfoglalás kori temetök. Régészeti adatok a Felsö-Tisza-Vidék 10. századi történetéhez,* Miskolc, 1996, p. 175, Pl. 113/8; E. Istvánovits, *A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga*, Nyíregyháza, 2003, p. 90, 338, Pl. 133/2, Fig. 171/8, Pl. 79; *A. Jósa, Honfoglaláskori emlékek Szabolcsban, în ArchÉrt XXXIV/3, 1914,* Fig. VIII.

32. A. Rădulescu, E. Gáll, *Das landnahmezeitliche Gräberfeld von Temesvár (Timişoara) – Csókaerdö, în ActaArchHung* 52, 1 - 3, 2001, p. 156, 180, Fig. 18/3.

33. D.-C. Țuțuianu, *Necropola medieval-timpurie de la Deva-Micro 15. Date vechi- considerații noi*, în *Sargeția* XXXIII/2005, p. 264; I. M. Țiplic, Z. K. Pinter, *Necropola medieval timpurie de la Orăștie-Dealul Pemilor X2. 3. Campaniile arheologice din anii 2001-2004*, în *Brukenthal. Acta Musei* II. 1, 2007, p. 155; Z. K. Pinter, I. M. Țiplic, *Orăștie- Dealul Pemilor X2,* în *Habitat-Religie-Etnicitate*: *Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/ Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalo*gue, coordonatori H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006, p. 81, Fig. 179.

34. Točik A., *Nové výskumy na pohrebištiach z. X. a XI. st. na Slovensku*, în *ArchRozhledy*, VII, 1955, p. 489-494, Fig. 241; G. Fehér, K. Éry, A. Kralovánszky, *A Közep-Duna-Medence Magyar honfoglalás-és kora Árpád-kori sírleletei*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962, p. 42.

35. H. Ciugudean, *Anul 1000 la Alba Iulia. Între istorie și arheologie. Catalogul expoziției*, Alba Iulia, 1996, p. 15, Fig. 86; H. Ciugudean, *Alba Iulia- Stația de Salvare*, în *Habitat-Religie-Etnicitate*: *Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/ Exhibition Catalo*gue, coordonatori H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006, p. 30, Fig. 43-44 ; H. Ciugudean, *Pottery offerings in the Early Middle Age cemetery of Alba Iulia-„Stația de Salvare"*în *Funerary offerings and votive depositions in Europe's 1st millennium AD.: cultural artifacts and local identities*, Ed. Călin Cosma, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2007, p. 257.

36. A. Dragotă, Gabriel T. Rustoiu, M. Drâmbărean, V. Deleanu, *The early medieval necropolis from Alba Iulia - Izvorul Împăratului. Archaeological researches in 2014* în *Apulum* LII/2015, p. 331 , Pl. VI/6-7.

37. P. Medgyesi, *Honfoglalók a békési tájakon. Békés megye jelentősebb 10-11. századi sírleletei,* Békéscsaba, 2015, p. 71;

M. Széll, *XI. századi temetők Szentes környékén. / Les cimetières du XI ème siècle aux environs de Szentes, în FolArch* III - IV, 1941, p. 246, Pl. IX B/25; M. Ibolya Nepper, *Hajdú-Bihar megye 10-11. szazádi sírleletei*, I-II, Budapest-Debrecen, 2002, p. 395-398, Pl. 352/8; J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, II, 1905, p. 556sq, Pl. 385/6.

38. A. Točik, *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi, Tomus III, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968, p. 22sq, Pl. XIII/17, 23-24; *Ibidem*, p. 32, Pl. XX/41; *Ibidem*, p. 32, Pl. XXI/13; B. Chropovský, *Výskum staromadarského pohrebišta v Košútoch okr. Galanta*, în *SlovArch* III, 1955, p. 264-275.

39. H. Ciugudean, *Anul 1000 la Alba Iulia. Între istorie şi arheologie. Catalogul expoziţiei*, Alba Iulia, 1996, p. 14, Fig. 56; H. Ciugudean, *Alba Iulia- Staţia de Salvare*, în *Habitat-Religie-Etnicitate*: *Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziţie/ Exhibition Catalo*gue, coordonatori H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006, p. 31, Fig. 62; P. Diaconu, D. Vîlceanu, *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină.* Vol. I. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972, p. 160, Fig. 63/3-5; D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, Editura Academiei R.P.R., 1956, p. 92, Fig. 84/3.

40. Cs. Bálint, *A honfoglalás kori lovastemetkezések néháni kérdése*, în *MFMÉ* 1,1969, p. 108.

41. A. Ruttkay, *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II)* în *Slov. Arch. XXIV / 2, 1976, p.* 357sq, Fig. 75.

42. A. Bejan, M. Moga, *Necropola feudal timpurie de la Hodoni (jud. Timiş)*, în *Tibiscus* 5, 1979, p. 159, Fig. 3/2 ; Fl. Drașovean, D. Țeicu, M. Muntean, *Hodoni. Locuirile neolitice târzii și necropola medievală timpurie*, Reșița, 1996, p. 37, Pl. LXIII/4; C. Cosma, *Gräberfelder, Einzelgräber und Grabfunde Unsicheren Charakters aus dem 9. – 10. Jh. Im Westen und Nordwesten Rumäniens* în *StudArchHist* IV, 2001, p. 523, Pl. 18/3-4; Fl. Mărginean, P. Huszarik, *Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- « Lutărie » (jud. Arad)* în *ArhMed* VI, 2007, p. 29, 34, Pl. XI/1-5; Fl. Medeleț, D. Tănase, E. Gáll, *X. századi honfoglalás kori temetőrészlet Vejtén (Temes megye, Románia)* în *Arch. Ért.* 126, 2001, p. 99, Fig. 5/3; *Ibidem,* p. 100, Fig. 7/4

43. N. Stanojev, *Nekropole X-XV veka u Voivodini*, Novi Sad, 1989, p. 124, Fig. 681.

44. D. Radičević, P. Špehar, *Some remarks on Hungarian Conquest Period Finds in Vojvodina* în *Acta Arch Carpathica* 50, 2015, p. 144, 146, Fig. 4/3.

45. P. Medgyesi, *10-11. századi temető Sarkadkeresztúr határaban/Ein Gräberfeld aus dem 10.-11. Jahrhundert in der Gemarkung Sarkadkeresztúr* în *HOMÉ* XXX-XXXI/2, 1993, p. 488, Pl. VIII/3; K. Végh, *Honfoglalás - és kora Árpád - kori sírleletek a miskolci múzeumban*, în *HOMÉ* IX, 1970, 87, t. XII/3, XIII/1; L. Kovács, *István Dienes' gröste Ausgrabung in Magyarhomorog-Kónyadomb*, în *ActaArchHung* XLIX/4, 1997, p. 374, Fig. 4/3.

46. A. Točik, *Nové výskumy na pohrebištiach z. X. a XI. st. na Slovensku*, în *ArchRozhledy* VII, 1955, p. 490sq, Fig. 236; A. Točik, *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi, Tomus III, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968, p. 12 , Pl. IV/16 ; A. Točik, *Nachgroßmährische Gräberfelder des 10. und 11. Jh. in der Südwestslowakei*, în *ŠtudZvesti* 23, 1987, p. 194, Fig. 7/7; *Z. Liptáková, Dve pohrebiská z X. storočia na juhozápadnom Slovensku, în ŠtudZvesti 14, 1964, p.* 243, Fig. 4, 5/18; M. Rejholcová, *Pohrebisko z 10.-12. storočia v Nových Zámkoch*, în *Slov. Arch*. 22, 1974, p. 439, Pl. III/7.

47. A. Točik, *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi, Tomus III, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968, p. 19, Pl. X/27; A. Točik , *Materialy k dejinám južného Slovenska v 7.-14. storoči*, în *ŠtudZvesti* 28/1992, p. 158sq, Fig. 102/6.

48. C. Cosma, *Gräberfelder, Einzelgräber und Grabfunde Unsicheren Charakters aus dem 9. – 10. Jh. Im Westen und Nordwesten Rumäniens* în *StudArchHist* IV, 2001, p. 519sq, Pl. 13/13; Fl. Mărginean, P. Huszarik, *Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- « Lutărie » (jud. Arad)* în *ArhMed* VI, 2007, p. 31, Pl. IV/6.

49. A. Ruttkay, *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II)* în *Slov. Arch. XXIV / 2, 1976,* p. 355, Fig. 74.

50. D. Radičević, P. Špehar, *Some remarks on Hungarian Conquest Period Finds in Vojvodina* în *Acta Arch Carpathica* 50, 2015, p. 144, 146, Fig. 4/3; P. Medgyesi, *10-11. századi temető Sarkadkeresztúr határaban/Ein Gräberfeld aus dem 10.-11. Jahrhundert in der Gemarkung Sarkadkeresztúr*, în *HOMÉ* XXX-XXXI/2, 1993, p. 488, Pl. VIII/1-2; M. Dušek, *Kostrové prhrebisko z X. a XI. storočia v Dolnom Petri II,* în *ŠtudZvesti* 14, 1964, p. 207, Fig. 4, 5/6-7; L. Kovács, *Über einige Steigbügeltypen der Landnahmezeit*, în AAASH 38, 1986, p. 211, Fig. 6/1-4; Fl. Drașovean, D. Țeicu, M. Muntean, *Hodoni. Locuirile neolitice târzii și necropola medievală timpurie*, Reșița, 1996, p. 37, Pl. LXIV/4.

51. Cs. Bálint, *A honfoglalás kori lovastemetkezések néháni kérdése*, în *MFMÉ* 1,1969, p. 108.

52. L. Révész, *Lyraförmige schnallen in dem Karpatenbecken*, în *AAASH* XXXIX/3–4, 1987, p. 270.

53. C. Cosma, *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII-X d. H./The West and North-West Territories of Romania in the 8th-10th Centuries A.D.* Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2002, p. 124, 177, Pl. 62/5.

54. *Ibidem*, p. 124, 181, Pl. 71/15.

55. Željko Demo, *Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske kulture: Vukovar – Lijeva Bara (X–XI. stoljeće) /An Early Medieval Cemetery of the Bijelo Brdo Culture: Vukovar – Lijeva Bara (10th–11th Centuries),* Arheloski muzej u Zagrebu, 2009, p. 410, Fig. 14/1.1 și 1.2.

56. *Ibidem*, p. 413sq, Fig, 14/2.1 a/a și 2.1 a/b.

57. A. Dragotă, G. T. Rustoiu, Matei Drîmbărean, V. Deleanu, Silviu Oța, *Necropola medieval timpurie de la Alba Iulia – Str. Brîndușei. Cercetările arheologice din anii 1997-2008*, Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 64, Pl. 65.
58. C. Cosma, *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII-X d. H./The West and North-West Territories of Romania in the 8th-10th Centuries A.D.* Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2002, p. 190, Pl. 102/4.
59. P. Medgyesi, *Honfoglalók a békési tájakon. Békés megye jelentősebb 10-11. századi sírleletei*, Békéscsaba, 2015, p. 71.
60. Fl. Mărginean, P. Huszarik, *Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- « Lutărie » (jud. Arad)* în *ArhMed* VI, 2007, p. 31, Pl. IV/8.
61. M. Párducz, L. Tary, *A Csongrád-Vendelhalmi honfoglaláskori* în *FolArch* I-II, 1939, p. 191, Pl. I/16-17.

Literature:

Acta Arch Carpathica – *Acta Archaeologica Carpathica*, Cracovia.
Alba Regia- *Alba Regia, Székesfehérvár.*
Arch Rozhledy - *Archeologické Rozhledy*, Praga.
ArchÉrt- Archaeologiai Értesitö, Budapest.
ArhMed - *Arheologia Medievală.*
AAASH - Acta Archaeologica Academie Scientiarum Hungaricae, Budapest.
BMMK- A Békés Megyei Múzeumok Közleményei.
Brukenthal Acta Musei - Brukenthal Acta Musei, Sibiu.
CCA- *Cronica Cercetărilor Arheologice.*
CAH- *Communicationes Archæologicæ Hungariæ, Budapest.*
Dacia, N. S.- *Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle serie*, Bucarest.
Dolg Szeged- Dolgozatok a Szegedi Tudományegyetem Régiségtudományi Intézetéből, Szeged.
EMÉ- *Az Egri Múzeum Évkönyve*, Eger.
EphNap- Ephemeris Napocensis, Cluj-Napoca.
FolArch - Folia Archaeologica, Budapest.
HOMÉ- A Herman Ottó Múzeum Évkönyve, Miskolc.
JPMÉ- A *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, Pécs.
MittArchInst - Mitteilungen des Ärchaologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Budapest.
MFMÉ- StudArch- Mora Ferencz Muzeum Évkönyve. Studia Archaeologica, Szeged.
Sargetia - Sargetia. Acta Musei Devensis, Deva.
SlovArch - Slovenská Archeológia, Nitra.
SHP- *Starohrvatska Prosvjeta*, Split.
ŠtudZvesti - *Študijne Zvesti Arheologického Ústavu Slovenskej Akademie Vied*, Nitra.
SovArh- *Sovetskaja Archeologija, Moscova.*

Aleškovskij, M. H. *Kurgany russkih družinnikov XI-XII vv./Tumulus de guerriers russes des XI e et XII e siècles.* În: *SovArh*, 1/1960, p. 70-90.
Anghel, D. Restaurarea și propuneri de reconstituire a unor accesorii metalice aparținând unei tolbe pentru săgeți. În : Apulum, XXXVI, 1999, p. 599 - 604.
Bakay, K. *Régészeti tanulmányok a magyar államalapítás kérdéseihez./Archaeological studies on the foundation of the Hungarian State.* Pécs, 1965.
Bakay, K. Archäologische studien zur frage der ungarischen Staatsgründung. Angaben zur organisierung des Fürstlichen heeres. În : AAASH XIX/1-2, 1967, p. 105-173.
Bakay, K. *Honfoglalás – és államalapítás – kori temetők az Ipoly mentén./Gräberfelder an der Eipel aus der Zeit der ungarischen Landnahme und Staatsgründung.* StudCom 6, *Szentendre, 1978.*
Bakay, K., Kiszely, I. *Újabb adatok Békés megye honfoglaláskori történetéhez./New data on the history of the county of Békés in the period of the Hungarian conquest.* În: *BMMK*, 2, 1973, p. 63-97.
Balint, A. *Kiskundorozsma-Vöröshomok dűlői leletek.* În: *MFMÉ* 1963, p. 91-100.
Bálint, Cs. A honfoglalás kori lovastemetkezések néháni kérdése./Über die Pferdebestattungen der Landnahmezeit. În: *MFMÉ* 1, 1969, p. 107 - 114.
Bálint, Cs. Die Archäologie der Steppe. Steppenwölker zwischen Volga und Donau vom 6. bis 10. Jahrhundert. Böhlau Verlag, Wien-Köln, 1989.
Bálint, Cs. Südungarn im 10. Jahrhundert. Budapest, 1991.
Bejan, A., Moga, M. *Necropola feudal timpurie de la Hodoni (jud. Timiș)./Die frühfeudale nekropole von Hodoni (kreis Timiș).* În: *Tibiscus,* 5, 1979, p. 159-168.
Blăjan, M. *Alba Iulia, jud. Alba (Apulum). Punct: Izvorul Impăratului. Cod sit: 1026. 13.* În: *CCA*, XXXVI, București, 2002, p. 33.
Blăjan, M. *Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Izvorul Împăratului. Cod sit: 1026.13. Campania 2005. Autorizație de*
cercetare sistematică nr. 6/2005. În: *CCA*, XL, 2006, p. 70-72.
Blăjan, M. *Alba Iulia, jud. Alba. Punct: Izvorul Împăratului. Cod sit: 1026.13. Campania 2006. Autorizație de*
cercetare sistematică nr. 5/2006. În: *CCA*, XLI, 2007, p. 54-57.
Chropovský, B. *Výskum staromadarského pohrebišta v Košútoch okr. Galanta.* În: *Slov. Arch.* III, 1955, p. 264-
275.
Ciugudean, H. *Anul 1000 la Alba Iulia. Între istorie și*

arheologie. Catalogul expoziției./The year one thousand at Alba Iulia. Catalogue, Alba Iulia, 1996.

Ciugudean, H. *Alba Iulia- Stația de Salvare*. În : *Habitat-Religie-Etnicitate: Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue,* coordonatori H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu**,** Editura Altip, Alba Iulia, 2006, p. 12-32.

Ciugudean, H. *Pottery offerings in the Early Middle Age cemetery of Alba Iulia - „Stația de Salvare***"**. În: *Funerary offerings and votive depositions in Europe's 1st millennium AD.: cultural artifacts and local identities*, editor Călin Cosma, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2007, p. 243-262.

Cosma, C. Gräberfelder, Einzelgräber und Grabfunde Unsicheren Charakters aus dem 9. – 10. Jh. Im Westen und Nordwesten Rumäniens. În: StudArchHist IV, 2001, p. 499-565.

Cosma, C. *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII-X d. H./The West and North-West Territories of Romania in the 8th-10th Centuries A.D*. Editura Nereamia Napocae, Cluj-Napoca, 2002.

Demo, Željko. *Refleksni luk s ranosrednjovjekovnog groblja Vukovar-Lijeva Bara (gr. 92)/The composite bow from the early medieval cemetery of Vukovar-Lijeva Bara (grave 92).* În: SHP III, 32/2005, p. 77-89.

Demo, Željko. *Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske kulture: Vukovar – Lijeva Bara (X–XI. stoljeće) /An Early Medieval Cemetery of the Bijelo Brdo Culture: Vukovar – Lijeva Bara (10th–11th Centuries),* Arheoloski muzej u Zagrebu, vol. VI/1-2, 2009.

Diaconu, P., Vîlceanu, D. *Păcuiul lui Soare. Cetatea bizantină./Păcuiul lui Soare. Byzantine stronghold*. Vol. I. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1972.

Dragotă, A., Rustoiu, G. T., Drîmbărean, M., Deleanu, V., Oța, S. *Necropola medieval timpurie de la Alba Iulia – Str. Brînduşei. Cercetările arheologice din anii 1997-2008/ The early medieval necropolis of Alba-Iulia – Brînduşei Str. . Archaeological findings from 1997 to 2008*, Editura Altip, Alba Iulia, 2009.

Dragotă, A., Rustoiu, G. T., Drîmbărean, M., Deleanu, V. *The early medieval necropolis from Alba Iulia - Izvorul Împăratului. Archaeological researches in 2014*. În: *Apulum* LII/2015, p. 321-349.

Dragotă, A. *Egg offering in the burial ground from Izvorul Împăratului, Alba Iulia (10th – 11th centuries).* În: *Archaeology, Architecture and Informatics. ArhIn I. Medieval Changing Landscape. Settlements, Monasteries and Fortifications*, Editors: Ioan-Marian Țiplic, Maria Țiplic, Editura Astra Museum, Sibiu, 2016, p. 7-15.

Drașovean, Fl., Țeicu, D., Muntean, M. *Hodoni. Locuirile neolitice târzii și necropola medievală timpurie/Hodoni. Späte neolithische Siedlungen und das frühmittelalterliche Gräberfeld*, Reșița, 1996.

Dušek, M. *Kostrové prhrebisko z X. a XI. storočia v Dolnom Petri II.* În: *ŠtudZvesti* 14, 1964, p. 197-222.

Emandi, I.-E. *Cercetări privind uneltele de tăiat de pe teritoriul României, în perioada secolelor IX-XVII./ Recherches concernant les outils à couper, sur le territoire de la Roumanie pendant les IX-XVII-e siècles.* În: *Studii și Comunicări de Istorie a Civilizației Populare din România*, vol. 2/1981, p. 19-65.

Fehér, G., Éry, K., Kralovánszky, A. *A Közep-Duna-Medence Magyar honfoglalás-és kora Árpád-kori sírleletei./The burials of the Conquest period and the early Arpadian Age in the Middle Danube Basin.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962.

Fodor, I. *A honfoglaló magyarság./The ancient hungarians*, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapesta, 1996.

Gáll, E., Gergely, B., Gál, S. *La răscruce de drumuri. Date arheologice privind teritoriul orașului Cluj -Napoca în secolele X-XIII.* Editura Kriterion, Cluj-Napoca, 2010.

Hampel, J. *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*. Braunschweig, I-III, 1905.

Hampel, J. *Újabb tanulmányok a honfoglalási kor emlékeiről/Neuere Studien über due Denkmäler der Landnahmezeit/New studies on the finds of the Conquest period*, Budapest, 1907.

Istvánovits, E. *A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga.* Nyíregyháza, 2003.

Jósa, A. Honfoglaláskori emlékek Szabolcsban II. În : ArchÉrt XXXIV/3, 1914, p. 168-184, 303-340.

Khalikova, E. A., Kazakov, E. P. Le cimetière de Tankeevka. În: Les anciens hongrois et les ethnies voisines a l'est. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977, p. 21-222.

Kirpičnikov, A. N. *Russische Waffen des 9.-15. Jahrhunderts.* În: *Waffen und Kostümkunde* 28/2, 1986, p. 85-129.

Kiss, A. Studien zur Archäologie der Ungarn im 10. und 11. Jahrhundert. În: Die Bayern und ihre Nachbarn. Wien, 1985.

Kovács, L. Über den stand der ungarischen landnahmezeitlichen waffengeschichtsforschung. În: MittArchInst 6/1976, p. 82-98.

Kovács, L. Vooruženie vengrov- obretatelej rodiny: sabli, boevye topory, kop'ja/ Die waffen der landnehmenden Ungarn: säbel, kampfäxte, lanzen. În: MittArchInst 10/11, 1980/81, p. 243-255.

Kovács, L. Über einige Steigbügeltypen der Landnahmezeit. În: *AAASH* 38, 1986, p. 195-225.

Kovács, L. Münzen des ungarischen Landnahmezeit – Archäologische Untersuchung der arabischen, byzantinischen, westeuropäischen und römischen Münzen aus dem Karpatenbecken des 10. Jahrhunderts. Budapest, 1989.

Kovács, L. Szablya - kard fegyverváltás. A kételű kardos 10 -11. századi magyar sírok keltezéséhez./Säbel-

schwert waffenwechsel. Zur datierung der ungarischen Gräber mit zweischneidigen schwertern im 10.-11. Jahrhundert. În: *ArchÉrt* 117, 1, 1990, p. 39 - 49.

Kovács, L. István Dienes' gröste Ausgrabung in Magyarhomorog-Kónyadomb. În: *ActaArchHung* XLIX/4, 1997, p. 363-384.

Liptáková, Z. Dve pohrebiská z X. storočia na juhozápadnom Slovensku. În: ŠtudZvesti 14, 1964, p. 237-256.

Mărginean, Fl., Huszarik, P. *Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- « Lutărie » (jud. Arad).*/The *Early Medieval Cemetery to Nădlac-Lutărie (Arad County).* În: *ArhMed* VI, 2007, p. 17-38.

Medeleț, Fl., Tănase, D., Gáll, E. *X. századi honfoglalás kori temetőrészlet Vejtén (Temes megye, Románia).*/ *Ein landnahmezeitliches Gräberfelddetail des 10. Jahrhunderts in Vejte (Kom. Temes, Rumänien).* În: *Arch. Ért.* 126, 2001, p. 99–112.

Medgyesi, P. *10-11. századi temető Sarkadkeresztúr határában/Ein Gräberfeld aus dem 10.-11. Jahrhundert in der Gemarkung Sarkadkeresztúr*. În: *HOMÉ* XXX-XXXI/2, 1993, p. 487-511.

Medgyesi, P. *Honfoglalók a békési tájakon. Békés megye jelentősebb 10-11. századi sírleletei*, Békéscsaba, 2015.

Nepper, M. Ibolya. *Hajdú-Bihar megye 10-11. szazádi sírleletei*, I-II. Budapest-Debrecen, 2002.

Nevizánsky, G., Košta, J. *Výskum staromadarského jazdeckého pohrebiska v Strede nad Bodrogom v rokoch 1926 a 1937/Grabung eines altmagyarischen Reitergräberfeldes in Streda nad Bodrogom ind den Jahren 1926 und 1937*. În: Slov. Arch. LVII- 2, 2009, p. 301-354.

Párducz, M., Tary, L. A Csongrád-Vendelhalmi honfoglaláskori./Les trouvailles de Csongrád-Vendelhalom de l'epoque de la conquéte du pays hongrois. În : FolArch I-II, 1939, p. 189-199.

Patay, P. Adatok a nogradi dombvidek X–XI. szazadi telepulestortenetehez /Contribution a l'histoire du peuplement, aux Xe et XIe siècles, de region de collines de Nógrád. În: ArchÉrt 84/1, 1957, p. 58–65.

Pinter, Z. K., Țiplic, I. M. *Orăștie- Dealul Pemilor X2.* În : *Habitat-Religie-Etnicitate: Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue,* coordonatori H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu**,** Editura Altip, Alba Iulia, 2006, p. 78-83.

Radičević, D., Špehar, P. *Some remarks on Hungarian Conquest Period Finds in Vojvodina*. În: *ActaArch Carpathica* 50, 2015, p. 137–162.

Rădulescu/Gáll 2001 - A. Rădulescu/E. Gáll: *Das landnahmezeitliche Gräberfeld von Temesvár (Timișoara) – Csókaerdö*. În: *ActaArchHung* 52, 1 - 3, 2001, p. 155-193.

Rejholcová, M. *Pohrebisko z 10.-12. storočia v Nových Zámkoch./ Gräberfeld aus dem 10.-12. Jahrhundert in Nové Zámky.* În: *Slov. Arch*. 22, 1974, p. 435-464.

Révész, L. *Lyraförmige schnallen in dem Karpatenbecken.* În: *AAASH* XXXIX/3–4, 1987, p. 257–285.

Révész, L. *A karosi honfoglalás kori temetök. Régészeti adatok a Felsö-Tisza-Vidék 10. századi történetéhez. / Die Gräberfelder von Karos aus der landnahmezeit. Archäologische Angaben zur Geschichte des oberen Theißgebietes im 10. Jahrhundert*. Miskolc, 1996.

Ruttkay, A. *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II).* În: *Slov. Arch. XXIV / 2, 1976, p. 245 - 396.*

Ruttkay, A. *The Organization of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State*. În: *Slov. Arch.* XXX/1,1982, p. 165-198.

Sebestyén, Cs. K. *„A sagittis Hungarorum…" A magyarok ijja és nyila./Bogen und Pfeil der alten Ungarn*, În: *Dolg Szeged* 8, 1932, p. 107-255.

Széll, M. *XI. századi temetők Szentes környékén. / Les cimetières du XI ème siècle aux environs de Szentes. În: FolArch* III - IV, 1941, p. 231-267.

Stanojev, N. *Nekropole X-XV veka u Voivodini./Nekropolen aus dem 10.-15. Jahrhundert in der Vojvodina. Katalogabschnitte*. Novi Sad, 1989.

Starostin, P. N., Kazakov, E. P., Gabjašev, R. S. *Igimskij mogil'nik/Necropole d'Igime*. În: *SovArh* 1973, 1, p. 260-264.

Teodor, Dan Gh. *Topoare medievale timpurii în regiunile carpato-nistriene./Haches du haut Moyen Âge dans les régions carpato-dniestriennes.* În: *In memoriam Radu Popa. Temeiuri ale civilizației românești în context european*. Coordonatori Daniela Marcu Istrate, Angel Istrate, Corneliu Gaiu. Complexul Muzeal Județean Bistrița – Năsăud, Editura Accent, 2003, p. 185-200.

Točik, A. *Nové výskumy na pohrebištiach z. X. a XI. st. na Slovensku*. În: *Arch Rozhledy* VII, 1955, p. 489-494, 497-501, 560-561, 565-566.

Točik, A. *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi, Tomus III. Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968.

Točik, A. *Nachgroßmährische Gräberfelder des 10. und 11. Jh. in der Südwestslowakei*. În: *ŠtudZvesti* 23, 1987, p. 177-241.

Točik, A. *Materialy k dejinám južného Slovenska v 7.-14. storoči./Materialien zur Geschichte der Südslowakei im 7.-14. Jahrhundert*. În: *ŠtudZvesti* 28/1992, p. 5-250.

Țiplic, I. M., Pinter, Z. K. *Necropola medieval timpurie de la Orăștie-Dealul Pemilor X2. 3. Campaniile arheologice din anii 2001-2004. /Early medieval necropolis from Orăștie-Dealul Pemilor X2. Aspects of funeral ritual.* În: *Brukenthal. Acta Musei* II. 1, 2007, p. 153-164.

Țuțuianu, D.-C. *Necropola medieval-timpurie de la Deva-Micro 15. Date vechi- considerații noi./Early medieval necropolis from Deva-Micro 15. Old informations-new*

considerations. În: *Sargeția* XXXIII/2005, p. 255-270.
Végh, K. *Honfoglalás - és kora Árpád - kori sírleletek a miskolci múzeumban./Landnahme- und frühárpádenzeitliche Grabfunde im Miskolcer Museum.* În: *HOMÉ*, IX, 1970, p. 79-107.
Végh, K. K. *Honfoglalás kori sírleletek Tiszaszederkényből./ Landnahmezeitliche Grabfunde aus Tiszaszederkény.* În: *ArchÉrt,* Budapest, 119/1-2, 1992, p. 62-67.

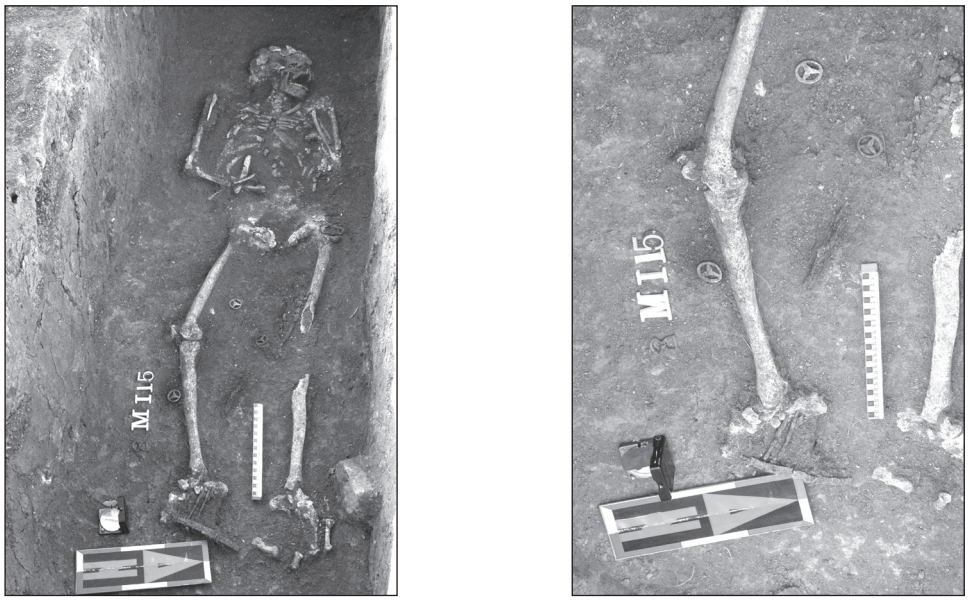

Fig. 1-2. M. 115 with funerary inventory (bow plaques, remains of quivers, belt disposers).

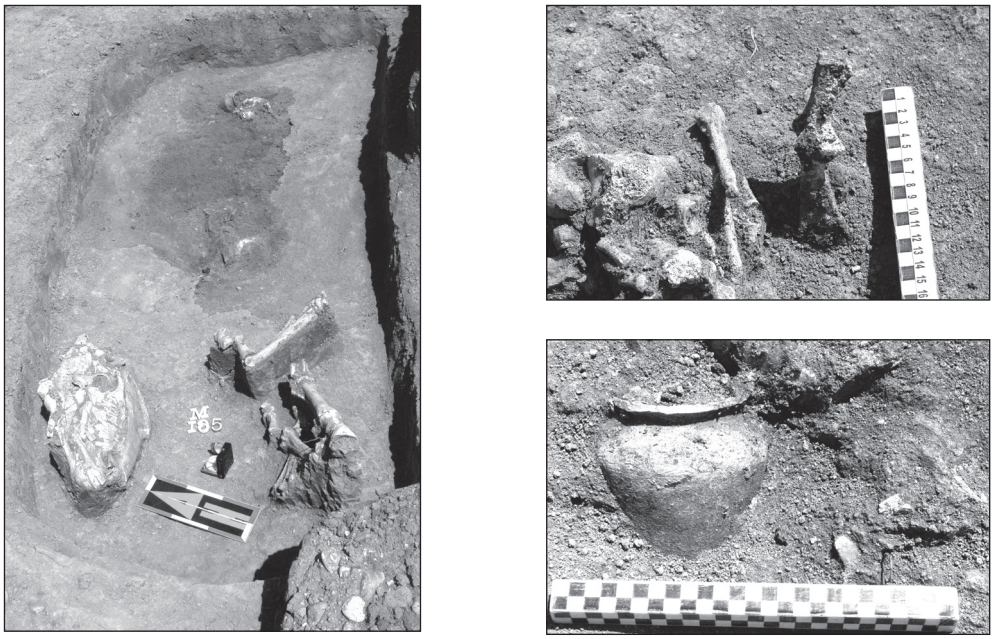

Fig. 3-5. M. 165 with equine offering, ceramic pot and battle-axe.

Fig. 6. M. 168 with Säbelschwert and ceramic pot.

Fig. 7. M. 173 with funerary inventory (stirrups and bridle).

